

je Hauptmann rekonstruiral ogromno posest Heminega rodu (ponatis karte gl. tudi v lažje dostopni Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev II, Ljubljana 1980, 144—145). Vrnimo se na kratko v 9. snopič, kjer moramo omeniti še dve gesli. Prvo je namenjeno Habsburžanom (*Habsburger*, G. Scheibelreiter), sega pa samo do Friderika III. (torej do konca srednjega veka); drugo pa papežu *Hadrijanu II.* (R. Schiefer), ki ima nedvomne zasluge za uspešno misijonsko delo Metoda in je v našem zgodovinopisju znan predvsem po toliko diskutiranem pismu Rastislavu, Svetopolku in Koclju iz leta 869, s katerim naj bi dovolil slovansko bogoslužje (glej *Acta ecclesiastica Sloveniae* 7, 1985, 61 sl.).

V 10. snopiču prevladujejo Henriki. Omenimo jih le nekaj. Zadnji Luitpoldinec *Henrik III.* (A. Schmid) je bil v letih 976—978 in 985—989 koroški vojvoda, v letih 989—995 mu je sledil *Henrik II. Prepirljivec* (A. Schmid), drugače bavarski vojvoda (955—976 in 985—995). Koroški vojvode so bili tudi *Henrik III.* Eppensteinski (1090—1122), *Henrik V.* Spanheimski (1144—1161) in *Henrik VI.* Tirolsko-goriški v letih 1295—1335 (zadnja tri gesla je napisal H. Dopsch). S Koroško je po imenu povezan tudi Herman Koroški (*Hermannus de Carinthia*, H. L. L. Busard), ki je iz arabščine v latinščino prevedel številna dela, med njimi Evklidove *Elemente* in skupaj z Robertom iz Chestra opravil prvi prevod Korana v latinščino. Na žalost med 33 Hermani ni Celjana Hermana II., ki bi si to nedvomno zaslužil. Čisto na koncu omenimo še ime *Herranda v. Wildonie* (U. Schulze) iz 13. stoletja, štajerskega plemiča in stolnika (Truchsess), ki je bil poročen s hčerko Ulrika iz Lichtensteina in je tudi sam napisal nekaj viteških pesmi.

Peter Štih

Günter Weiss, *Das Ethnikon Sklabenoi, Sklaboi in den griechischen Quellen bis 1025, Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa*, Beihefte Nr. 5. Wiesbaden : Franz Steiner Verlag, 1988. 176 strani.

Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa je obsežen znanstven projekt, ki se je začel že leta 1973 in katerega cilj je v abecednem vrstnem redu zajeti vsa krajevna in osebna imena, ki se pojavljajo v zgodovinskih virih v določenem obdobju. Gre torej za izredno koristen pripomoček, a hkrati za zelo zahtevno in dolgotrajno delo, ki je pogojeno s skoraj nepregledno množino virov. Serija A objavlja latinska imena do leta 900. Doslej (do 1986) so izšli trije zvezki s skupno 20 snopiči, ki so obdelali imena od *Aba* do *Crocco*. V 7. snopiču 2. zvezka (1982) najdemo tudi zabeležene vse vire (z odgovarjajočimi pasusi), v katerih se pojavljajo imena *Carantana*, *Carantani*, *Carantania* (str. 305—331). To nemajhno delo je opravil Klaus Bertels (skupaj z Renate Möhlenkamp), iz njega pa mu je kasneje zrasla odlična in obsežna razprava *Carantania, Beobachtungen zur politisch-geographischen Terminologie und zur Geschichte des Landes und seiner Bevölkerung im frühen Mittelalter, Carinthia I*, 177, 1987. Serija B obravnava grška imena do leta 1025. Doslej (1986) so bila v dveh zvezkih (16 snopičev) obdelana imena *Aaron* — *Armeniakon* tema. Poleg teh dveh serij naj bi bila v pripravi tudi serija C, ki naj bi obravnavala slovanska imena. Vendar pa se je pri delu na *Glosarju* pokazala nuja, opraviti nekatera preddela, ki so sploh omogočala uspešno nadaljevanje projekta in pripravo posameznih gesel. Nekatera teh preddel so bila zaokrožena, da so lahko izšla v posebni, »stranski« seriji (Beihefte) *Glosarja*. V tem okviru je doslej izšlo pet zvezkov: *W. Schule, Bibliographie der Übersetzungen griechisch — byzantinischer Quellen*, 1982; *R. Mihajličić, L. Steindorff, Namentragende Steininschriften in Jugoslawien vom Ende des 7. bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts*, 1982 (za oba zvezka glej oceno R. Bratoža v *ZČ*, 37, 1983, 255 sl.); *N. Henkelmann, A. Ludat, Namenregister zu Miklosich-Müller, Acta et diplomata graeca medii aevi Vol. IV und V*, 1986; *V. Đurić, A. Tsitouridou, Namentragende Inschriften auf Fresken und Mosaiken der Balkanhalbinsel vom 7. bis 13. Jahrhundert*, 1986 in zvezek, ki ga predstavljamo.

Ta vsebuje v kronološkem redu — od poročila *Prokopija* k letu 512 do neke vesti iz *Vita Lazari* iz 1005/12 — vse bizantinsko-grške tekste, v katerih se v različnih oblikah pojavlja ime Slovani. Niso pa obravnavana tista slovanska plemena, ki niso izrecno označena kot slovanska. Delo je vzorno opravljeno in sam pripravljalec gradiva G. Weiss pravi v uvodu, da se je težilo k popolnosti. Vsak citat vira je opremljen še s kratkim nemškim registrom in seznamom osnovne literature, ki omogoča nadaljnje poglobljanje v problematiko. Uvodoma stojita seznama virov (z navedbo izdaje) in literature. Slednji seznam obsega v obliki izbrane bibliografije sto naslovov, ki so izšli po letu 1945 in omogočajo nadaljnji študij. Naslovov jugoslovanskih avtorjev (zlasti iz Beograda) je v tem seznamu kar nekaj, od Slovencev pa samo B. Grafenauer (Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov, *ZČ* 4, 1950; *Proces doseljavanja Slovena na zapadni Balkan i u istočne Alpe*, Posebna izdanja ANU BiH 12, 1969)

in J. Ferluga, ki pa je po svojem delu vezan na izvenslovenski prostor. Tudi to kaže na pomanjkanje zanimanja za bizantologijo pri Slovencih.

Na koncu lahko samo rečemo, da gre za pomemben pripomoček medievistu pri njegovem delu, za kar gre posebna zasluga tudi bizantinologu slovenskega rodu J. Ferlugi, profesorju v Münstru, ki je bil eden izmed ustanoviteljev Glosarja in še posebej njegove »stranske« serije. Toda, kot smo lahko prebrali v predgovoru knjige, ki jo predstavljamo, je bilo, na žalost, delo na Glosarju zaustavljeno in vprašanje je, ali bo ta nadvse koristni in pomembni projekt sploh kdaj nadaljevan, oziroma pripeljan do konca, do katerega je še daleč.

Peter Štih

Atti del convegno »La ceramica graffita medievale e rinascimentale nel Veneto«. Bollettino del Museo Civico di Padova. Numero Speciale. Padova 1989. 219 strani, ilustrirano.

Leta 1986 je bila v padovanskem Museo Civico agli Eremitani na ogled razstava z naslovom »Il ritrovamento di Torretta — Per uno studio della ceramica padana«. Predstavila je srednjeveško keramiko, ki so jo izkopali pod benečanskim stolpom (torretta) Crosetta, postavljenim ob starem toku reke Tartaro, na meji med provinca Rovigo in Verona. Stolp je bil v XV. in XVI. stoletju križišče rečnih povezav in trgovskega prometa na tem mejnem področju med Beneško republiko in vojvodstvom Ferrara in Mantova. Odkriti material je zelo kvaliteten in pokriva kronološki lok padanske graffito-keramike v XV. stoletju. Problematika, ki jo je odprl, je vzpodbudila sestanek nekaterih vodilnih, večinoma italijanskih strokovnjakov za tovrstno srednjeveško keramiko 6. marca 1987 v Padovi na temo: Srednjeveška in renesančna graffito-keramika v Benečiji. Njegov rezultat je pričujoči zbornik.¹ Štirim kratkim nagovorom organizatorjev sestanka sledi 13 prispevkov (eden v angleščini, ostali v italijanščini) ter zapis razprave med avtorji. Prispevke lahko razdelimo v tri skupine. Najvažnejša združuje 9 člankov o izvoru in razvoju severnoitalijanske graffite. Druga obravnava pravne in muzeološke probleme zaščite postklasične keramike (2 članka), tretja pa projekt standardizacije terminologije za postklasično keramiko oziroma projekt muzejske ureditve glinenega materiala (2 članka).

Prispevke prve skupine uvaja L. Lazzarini, ki prinaša nove podatke o začetkih in razvoju benečanske graffite (»graffito veneziano«, str. 19—28). Najprej obravnava 97 kosov, najdenih v Benetkah, ki so po arheometričnih oziroma kemijsko-mineraloških raziskavah bizantinskega izvora in segajo v čas od 1. polovice XII. do 2. polovice XIII. stoletja. So rumene, rdeče ali rjave okraسته barve, večinoma engobirani in postekleni, okrašeni pa predvsem z geometričnimi in zoomorfnimi motivi. Take prototipe posnemajo lokalne lončarske delavnice, zlasti v XIII. stoletju, ko po padcu Bizanca (1204) Benetke povečajo uvoz tamkajšnje keramike. Tako že 1301 »Capitulare Artis Scutelariorum de petra« s predpisi ureja lončarsko proizvodnjo. Ni pa jasno, kakšno keramiko (tipološko) so delali in celo izvažali v Benetkah v XIII. stoletju. Problem avtor rešuje z najdbami iz Fusine, ki posnemajo bizantinski tip »Zeuxippus« (1. polovica XIII. stoletja) in jih po okrasu spiral in krogov imenuje tip »spirale-cerchio«. Verjetno sodijo že v XIII. stoletje, zagotovo pa v čas pred 1319, kamor se večinoma uvrščajo tudi še neobjavljene najdbe z lokalitete Scuola Vecchia della Misericordia v centru Benetk. Tako naj bi Benetke že v 1. polovici, če ne kar v začetku XIII. stoletja proizvajale postekleno keramiko z okrasom, ki je bil najprej morebiti vpraskan neposredno na podlago, pozneje pa na engobo. Na te najdbe se navezuje graffita iz San Leonarda (na otoku Fossa Malla), katere motivi izhajajo iz bizantinskih in ki sega v čas od srede oziroma konca XIII. stoletja do kuge 1347. Nato nastopi vrzel, saj poznejše »graffito arcaico« S. Gelichi datira šele v čas po 1375, kar pa je po Lazzariniju precej pozno. Slednji k zgodnji benečanski graffiti šteje tudi tip »San Bartolo«, ki ga je Gelichi tako imenoval po cerkvi v Ferrari in ki po njem spada v konec XIII. in v 1. polovico XIV. stoletja.

O izvoru in razvoju padanske graffite (to je graffite s področja padanske ravnine) govori S. Gelichi (str. 29—42). Na začetek postavlja že omenjeni tip »San Bartolo«, imenovan tako po dokaj širokih skledah (»bacini architettonici«), vzdanih v fasado istoimenske ferrarske cerkve, ki je z napisom datirana v leto 1294. Posode tega tipa (»catini, scodelle«) so monohromne ali tudi poslikane, v zeleni in rumeni barvi, okrasje je preprosto geometrijsko ali rastlinsko. Posamezni kosi se skupaj z novci in »maioliche arcaiche« pojavljajo še v tretji četrtini XIV. stoletja, npr. na po-

¹ Izraz »graffito-keramika« (tudi sgraffito- ali sgraffiato-keramika oziroma graffita) splošno označuje keramiko z okrasom, ki je s koničastim orodjem vpraskan skozi glinasto prevleko (engobo) posode in nato lahko posteklen (glej katalog razstave Koper med Rimom in Benetkami, Ljubljana 1989, str. 37 ss.: »gravirana keramika« oziroma »keramika, okrašena z graviranjem«); terminologija ni enotna.